

5. Valsts budžeta likuma struktūra un izdevumi

5.1. Valsts budžeta izdevumu plānošanas būtiskākie elementi

5.1.1. Budžeta plānošanas un politikas saistība

Atbilstoši Likumam par budžetu un finanšu vadību **vidēja termiņa valsts budžeta plānošana** ir process, kurā tiek noteikti pieejamie resursi vidējam termiņam un nodrošināta šo resursu izlietošana atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm. Vidēja termiņa budžeta plānošana paredz noteikt valsts budžeta likumu vienam gadam un maksimāli pieļaujamo izdevumu kopapjomu turpmākajiem diviem gadiem. Likumā par budžetu un finanšu vadību šobrīd kā vidēja termiņa budžeta plānošanas dokuments ir noteikts vidēja termiņa budžeta ietvara likums. Vidēja termiņa budžeta ietvara likumu izstrādā katru gadu nākamo triju gadu periodam, pie tam katra nākamā vidēja termiņa budžeta ietvara likuma perioda pirmajam un otrajam gadam tiek izmantoti iepriekšējā vidēja termiņa budžeta ietvara likumā noteiktie rādītāji, savukārt trešajā gadā plānotie rādītāji ir jauni.

Vidēja termiņa budžeta ietvara likums un gadskārtējais valsts budžeta likums tiek izstrādāts atbilstoši Fiskālās disciplīnas likuma nosacījumiem, nodrošinot pārredzamu un atbildīgu fiskālo politiku. Fiskālās disciplīnas likuma mērķis ir nodrošināt ekonomiskā ciklā sabalansētu budžetu, un tas balstās uz trīs skaitliskajiem fiskālajiem nosacījumiem, kas jāņem vērā gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta sagatavošanā:

- 1) bilances nosacījums;
- 2) izdevumu pieauguma tempa nosacījums;
- 3) valsts budžeta izdevumu sliekšņu noteikšana vidējā termiņā.

Papildus stingru fiskālo nosacījumu ieviešanai vidēja termiņa budžeta plānošanā Fiskālās disciplīnas likums paredz arī uzraudzības mehānismu, ar kura palīdzību tiek kontrolēts, vai likumā noteiktie fiskālie nosacījumi tiek ievēroti vidēja termiņa budžeta ietvara likuma un gadskārtējā valsts budžeta likuma plānošanā un izpildē. Uzraudzības nodrošināšanai ir izveidota **Fiskālās Disciplīnas Padome**, kas ir neatkarīga koleģiāla institūcija, kura sastāv no sešiem locekļiem, kas ir fiskālās politikas lietpratēji no Latvijas vai citām ES dalībvalstīm.

Lai efektīvāk un ekonomiskāk īstenotu valsts budžeta izdevumu politiku, kā arī regulāri optimizētu budžeta izdevumus un izvērtētu to atbilstību attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem, Likums par budžetu un finanšu vadību paredz pastāvīgu un sistemātisku valsts budžeta izdevumu pārskatīšanu. Tādējādi Ministru kabinets pieņem lēmumu par valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas tvērumu, savukārt Finanšu ministrs iesniedz Ministru kabinetam valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas rezultātus un priekšlikumus par šo rezultātu izmantošanu vidēja termiņa budžeta ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes procesā.

Vidēja termiņa budžeta ietvara likums tiek sasaistīts ar **attīstības plānošanas dokumentiem**, tādējādi nodrošinot pieejamo resursu sasaisti ar valdības politikas prioritātēm vidējā termiņā. Vidēja termiņa budžeta ietvara likumā noteiktie finanšu rādītāji (ieņēmumi, izdevumi, budžeta bilance) pamatā aptver centrālās valdības sektoru (valsts pamatbudžets, kas ietver, tajā skaitā pašvaldībām paredzēto valsts finansējumu; valsts speciālais budžets sociālai apdrošināšanai). Vidēja termiņa budžeta ietvara likuma darbības perioda pirmais gads tiek detalizēti izvērsti gadskārtējā valsts budžeta likumā. Saskaņā ar Likuma par budžetu un finanšu vadību un Fiskālās disciplīnas likuma prasībām vidēja termiņa budžeta ietvara likumā tiek

norādīti vidēja termiņa budžeta mērķi un nacionālajā attīstības plānā noteiktie prioritārie attīstības virzieni, kā arī valdības fiskālās politikas mērķu formulējums. Vidēja termiņa budžeta ietvara likuma paskaidrojumi ietver makroekonomiskās situācijas analīzi un attīstības scenāriju, valdības fiskālās politikas mērķu sasniegšanai īstenojamo pasākumu izklāstu, nodokļu un nenodokļu ieņēmumu prognožu aprakstu, valdības parāda vidēja termiņa attīstības tendences, kā arī papildus tiek pievienota fiskālo risku deklarācija, kurā identificēti fiskālie riski.

Lai prioritāro pasākumu iesniegšanas un izvērtēšanas process būtu vienkāršāks, efektīvāks, akcentētu prioritāro pasākumu ietekmi uz ekonomisko izaugsmi un tautsaimniecību, 2017. gadā tika ieviesta vienota pieeja visiem prioritārajiem pasākumiem¹. Papildus tam jaunā pieeja iespēju robežās sekmē ministriju un citu centrālo valsts iestāžu iekšējo resursu pārorientēšanu valsts attīstībai.

Attiecībā uz vidēja termiņa mērķiem un iniciatīvām Likumā par budžetu un finanšu vadību ir noteikts, ka ministrijas un citas centrālās valsts iestādes iesniedz priekšlikumus par **prioritārajiem pasākumiem** tad, ja attiecīgajos nākamajos saimnieciskajos gados atbilstoši aktuālākajām makroekonomiskās attīstības prognozēm būs pieejami līdzekļi to finansēšanai. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes priekšlikumus par prioritārajiem pasākumiem sagatavo, pamatojoties uz Nacionālajā attīstības plānā, Valsts aizsardzības koncepcijā un citos attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem, tostarp ņemot vērā nepieciešamību veikt budžeta iestāžu administratīvās spējas stiprināšanas pasākumus. Tādējādi tiek nodrošināta valstī noteikto prioritāšu sasaiste ar valsts budžetā pieejamajiem resursiem vidējam termiņam.

Pamatojoties uz Ministru kabineta apstiprināto maksimāli pieļaujamo izdevumu apjomu katram budžeta resoram, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz Finanšu ministrijā **budžeta pieprasījumus** vidējam termiņam saskaņā ar Ministru kabineta 2012. gada 31. jūlija noteikumiem Nr. 523 “Noteikumi par budžeta pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem” (turpmāk – noteikumi Nr. 523). Lai pilnveidotu budžeta paskaidrojumus un tie sniegtu informāciju par valsts budžetu kā politikas realizācijas instrumentu, 2016. gadā un 2017. gadā tikai veikti grozījumi noteikumos Nr. 523. Būtiskākais jauninājums ir **Politikas un resursu vadības karšu** ieviešana, ar kuru palīdzību tiek sniegts priekšstats par nozaru politiku rezultātu sasniegšanā ieguldītajiem resursiem (finanšu un cilvēkresursiem) un par nozares darbības rezultātā sniegto labumu sabiedrībai.

Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes, sagatavojot budžeta paskaidrojumus atbilstoši noteikumu Nr. 523 prasībām, norāda to atbildībā esošās darbības jomas, kurās tiek īstenota noteikta politika vai darbības virziens, un katrai formulētai darbības jomai izstrādā *Politikas un resursu vadības karti*. Katras darbības jomas *Politikas un resursu vadības kartē* ministrija definē mērķi (kas izriet no attīstības plānošanas dokumentiem vai normatīvajiem aktiem), sasniedzamus un mērāmus rezultātus un norāda ieguldītos resursus.

Vienlaikus jaunais budžeta formāts ir devis iespēju interaktīvā un uzskatāmā veidā informēt Latvijas iedzīvotājus par to, kādās jomās un kādā apmērā tiek ieguldīta nodokļu maksātāju nauda un kādi rezultāti sagaidāmi. Ikvienam interesentam FM tīmekļa vietnē ir pieejama:

- interaktīvā budžeta infografika, kas ļauj lietotājam iepazīties ar deviņām budžeta ieguldījuma jomām (piemēram, veselība, izglītība, sociālā aizsardzība u.c.) un tām novirzīto finansējumu, kā arī uzzināt detalizētu informāciju par ieguldījuma virzieniem katrā no nozarēm

¹ Ministru kabineta 2017. gada 3. maija noteikumi Nr. 246 Grozījumi Ministru kabineta 2012. gada 11. decembra noteikumos Nr. 867 “Kārtība, kādā nosakāms maksimāli pieļaujama valsts budžeta izdevumu kopapjoms un maksimāli pieļaujama valsts budžeta izdevumu kopējais apjoms katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam”.

un finansējuma avotiem. Papildus tiek sniegta informācija par rezultātiem, kuri sagaidāmi no valsts budžeta finansējuma ieguldīšanas attiecīgajā jomā;

- vizualizēti ministriju un citu centrālo iestāžu budžeti gan kopsavilkumā, gan detalizēti. Informācija ir pieejama trīs līmeņos. Pirmajā līmenī lietotājs var iepazīties ar ministriju un citu centrālo iestāžu budžeta ieguldījuma jomām un tām novirzīto finansējumu, tostarp procentuāli. Otrajā līmenī atrodama katras jomas Politikas un resursu vadības karte, kurā vienkopus tiek sniegta sabiedrībai iespējami aptverošāka un raksturojošāka informācija par nozares darbu attiecīgajā jomā – mērķis, tā sasniegšanā ieguldāmie resursi (*inputs*), sagaidāmie darbības rezultāti (*outputs*) un augstākā līmeņa sasniedzamie nozaru politikas un kvalitātes rādītāji (*outcome*). Trešajā līmenī iespējams uzzināt detalizētāku informāciju par budžeta programmām (apakšprogrammām) – mērķi, galvenās aktivitātes un izpildītājus, finansiālos rādītājus, darbības rezultātus un to rezultatīvos rādītājus.

Lai nodrošinātu darbības plānošanu tās kompetencē esošajās politikas nozarēs atbilstoši attiecīgajā nozarē apstiprinātiem attīstības plānošanas dokumentiem, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā institucionālās **darbības stratēģijas**, kas atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm definē vidēja termiņa nozares attīstības mērķus, virzienus un sasniedzamos rezultātus. Īstenojot darbības stratēģiju, tiek veidota sasaiste budžeta izstrādei ar politikas plānošanu, jo viens no institūciju darbības stratēģijas uzdevumiem vidējā termiņā ir panākt, ka budžeta programmas nodrošina attīstības plānošanas dokumentos izvirzīto mērķu un plānoto rezultātu un to rezultatīvo rādītāju sasniegšanu. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes katru gadu iekļauj budžeta pieprasījumos valsts budžeta programmu rezultātus, kurus plāno atbilstoši normatīvajiem aktiem par budžeta pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem, kas paredz, ka budžeta programmu (apakšprogrammu) darbības rezultātus un rezultatīvos rādītājus pēc iespējas veido attīstības plānošanas dokumentos plānotie darbības rezultāti un to rezultatīvie rādītāji.

Gadskārtējā valsts budžeta likuma **paskaidrojumos** tiek ietverts makroekonomiskās attīstības apraksts, fiskālais apskats, ieņēmumu analīze, skaidrojums par valsts budžeta izdevumu plānošanas būtiskākajiem elementiem, valsts budžeta izdevumi funkcionālajā, administratīvajā un ekonomisko kategoriju sadalījumā, kā arī informācija par investīciju projektu finansēšanu, informācija par valsts finansiālajām saistībām (kopsavilkums), kā arī informācija par budžeta likumprojektu paketes ietvaros veiktajiem grozījumiem normatīvajos aktos. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes paskaidrojumos norāda prioritāros pasākumus un to īstenošanas rezultātā sagaidāmos darbības rezultātus un to rezultatīvos rādītājus, optimizācijas pasākumus, kā arī katrai pamatbudžeta vai speciālā budžeta programmai (apakšprogrammai) norāda mērķi, galvenās aktivitātes un izpildītājus, darbības rezultātus un to rezultatīvos rādītājus, finansiālos rādītājus un kopējo izdevumu izmaiņas.

Lai rezultātus un rezultatīvos rādītājus būtu iespējams izmantot valsts **budžeta izpildes** un uzraudzības procesos, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sniedz skaidrojumus par darbības rezultātu un to rezultatīvo rādītāju izpildi gada laikā, kā arī par rezultatīvo rādītāju vērtību izpildes novirzēm no plānotajām rezultatīvo rādītāju vērtībām, kas pārsniedz 15% (gan pozitīvā, gan negatīvā nozīmē), un novērtējumu par izpildes ietekmi uz programmas (apakšprogrammas) mērķa sasniegšanu saskaņā ar Ministru kabineta 2018. gada 10. aprīļa instrukcijas Nr. 2 “Instrukcija par valsts budžeta izpildes analīzi” prasībām.

Valsts kase organizē finanšu uzskaiti, nodrošina asignējumu piešķiršanu un budžeta iestāžu maksājumu veikšanu gadskārtējā valsts budžeta apropriācijas ietvaros. Sākot ar 2019. gadu finansēšanas plānos asignējumi tiek plānoti gada summas apmērā, atceļot sadalījumu pa mēnešiem. Savukārt, realizējot valsts budžeta izpildi, Valsts kase uztur Valsts budžeta izpildes sistēmu un sagatavo regulārus oficiālos un operatīvos pārskatus, un sniedz

informāciju par valsts un pašvaldību budžetu izpildi, nodrošinot Finanšu ministriju, citu iestāžu, kā arī sabiedrības informēšanu par budžeta izpildes gaitu.

Valsts budžeta likumprojekta izstrādes gaitā notiek **Latvijas Pašvaldību savienības un Finanšu ministrijas sarunas**, kuru rezultātā tiek sagatavots Ministru kabineta un Latvijas Pašvaldību savienības domstarpību un vienošanās protokols. Protokolā tiek iekļauti jautājumi par finanšu resursiem pašvaldību pamatbudžetam un speciālajam budžetam, pašvaldību finanšu izlīdzināšanu, aizņēmumiem, galvojumiem un ilgtermiņa saistībām, ES struktūrfondu apguvi un normatīvo aktu prasību izpildei nepieciešamo finansējumu.

Latvija kā ES dalībvalsts iesniedz Eiropas Komisijai Stabilitātes programmu. Latvijas Stabilitātes programma ir vidēja termiņa politikas dokuments, kas raksturo Latvijas fiskālo politiku 2019. – 2022. gadam un ir sagatavots, vadoties pēc Stabilitātes un izaugsmes pakta ieviešanas nosacījumiem un vadlīnijām. Stabilitātes programma ir vērsta uz stingras un ilgtspējīgas fiskālās politikas īstenošanu un makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanu. Latvijai kā eirozonas dalībvalstij papildus Latvijas Stabilitātes programmai jā sagatavo un jā iesniedz Eiropas Komisijā un Eiropgrupai Latvijas Vispārējās valdības budžeta plāna projekts, kurā tiek norādītas galveno nākamā gada budžeta rādītāju prognozes – ieņēmumi, izdevumi, deficīts un valsts parāds, ietverot valsts budžetu, pašvaldību budžetu, no valsts budžeta daļēji finansēto atvasināto publisko personu budžetu un vispārējā valdības sektorā ieskaitītās komercsabiedrības. Minētā plāna mērķis ir iesniegt Eiropas Komisijai informāciju, kas ļautu tai novērtēt plānotā budžeta atbilstību Eiropas Savienības tiesību normām fiskālās disciplīnas jomā. Ja Eiropas Komisija konstatē, ka budžeta plāns būtiski pārkāpj ES fiskālās disciplīnas noteikumus, tā var noraidīt budžeta plānu un pieprasīt dalībvalstij veikt izmaiņas un iesniegt to atkārtoti. Tāpat Eiropas Komisija savā atzinumā var sniegt rekomendācijas plāna uzlabošanai. Procedūra paredz, ka nacionālie parlamenti ņem vērā Eiropas Komisijas atzinumu, pieņemot galīgajā lasījumā valsts budžetu.

5.1.2. Eiropas Savienības politiku instrumentu un citu ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu plānošana valsts budžetā

Eiropas Savienības (turpmāk – ES) politiku instrumentu (turpmāk – ES fondu) un citu ārvalstu finanšu palīdzības finansējums šobrīd ir viens no būtiskākajiem investīciju avotiem Latvijas tautsaimniecībā, stimulējot ekonomisko izaugsmi un nodrošinot iepriekš noteikto vajadzību un tautsaimniecības strukturālo izaicinājumu rezultatīvu un sekmīgu risināšanu. Šī finansējuma izmantošanas mērķi un apjomi konkrētās jomās ir apstiprināti plānošanas dokumentos, un to izmantošanas kārtībai ir izstrādāts tiesiskais regulējums².

Kohēzijas politikas ES fondu 2014. – 2020. gada plānošanas perioda darbības programma “Izaugsme un nodarbinātība”³ (turpmāk – darbības programma) paredz 4,42 mljrd. *euro* ieguldījumiem. Darbības programma nosaka Kohēzijas politikas fondu investīciju principus saskaņā ar Nacionālo attīstības plānu, identificējot nozares un tautsaimniecības vajadzības ar vislielāko nepieciešamo atbalstu un kurās sagaidāma investīciju pozitīva ietekme uz tautsaimniecības attīstību, kā arī nosakot sasniedzamos rezultātus

² Tostarp Kohēzijas politikas ES fondu projektu finansēšanas kārtību nosakot Ministru kabineta 2015. gada 17. marta noteikumos Nr. 130 “Noteikumi par valsts budžeta līdzekļu plānošanu Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda projektu īstenošanai un maksājumu veikšanu 2014. – 2020. gada plānošanas periodā”; <https://likumi.lv/ta/id/273118-noteikumi-par-valsts-budzeta-lidzeklu-planosanu-eiropas-savienibas-strukturfondu-un-kohezijas-fonda-projektu-istenosanai-un-mak>

³ Ar darbības programmu iespējams iepazīties ES fondu tīmekļa vietnē <http://www.esfondi.lv> sadaļā – ES fondi 2014 – 2020 → Plānošana → Plānošanas dokumenti: <http://www.esfondi.lv/planosanas-dokumenti>

nākamajiem septiņiem gadiem. Pēc darbības programmas apstiprināšanas Eiropas Komisijā 2014. gada 11. novembrī, kā arī nepieciešamo nacionāla līmeņa ES fondu ieviešanu regulējošo normatīvo aktu izstrādes un apstiprināšanas⁴, sākās ES fondu finansējuma ieguldīšana tautsaimniecībā, savu aktīvāko līmeni sasniedzot 2018. gadā, un turpmākajos gados sagaidāms līdzīgs temps. Darbības programmā noteiktie **prioritārie virzieni** ir:

- 1) pētniecība, tehnoloģiju attīstība un inovācijas;
- 2) IKT pieejamība, e-pārvalde un pakalpojumi;
- 3) mazo un vidējo uzņēmumu konkurētspējas uzlabošana;
- 4) pāreja uz ekonomiku, kura rada mazas oglekļa emisijas visās nozarēs;
- 5) vides aizsardzība un resursu izmantošanas efektivitāte;
- 6) ilgtspējīgas transporta sistēmas izveide;
- 7) nodarbinātība un darbaspēka mobilitāte;
- 8) izglītība, prasmes un mūžizglītība;
- 9) sociālā iekļaušana un nabadzības apkarošana.

Vienlaikus ir paredzēts atbalsts programmu vadībai ar mērķi nodrošināt programmu efektīvu un drošu vadību, uzraudzību, kontroli un izvērtēšanu.

Lai izmantotu ES fondu finansējumu pilnā apmērā, vienlaikus nodrošinot pakāpenisku un savlaicīgu ES fondu līdzekļu ieplūšanu tautsaimniecībā, ikgadēji tiek izstrādātas gan atmaksu prognozes projektu ieviešanai, gan uzraudzīta projektu ieviešanu finanšu disciplīna, sekojot līdzī maksājumu pieprasījumu gada izpildei pret ieviešanu sniegtajiem plāniem⁵.

Līdz 2019. gada 31. decembrim ir apstiprināti Ministru kabineta noteikumi par 99,5% no specifisko atbalsta mērķu un to pasākumu īstenošanai paredzētā ES fondu finansējuma, noslēgti projektu īstenošanas līgumi par 85,6%, bet līdzfinansējuma atmaksas projektu ieviešanai sasniedza 41,1%. 2019. gada 16. augustā EK pieņēmusi pozitīvu lēmumu⁶ par darbības programmā noteikto starpposma mērķu izpildi. Līdz ar to Latvija var izmantot darbības programmā noteikto 6% snieguma rezerves finansējumu 261,6 milj. *euro*. Lēmums par atlikušā finansējuma turpmāku izmantošanu tiks pieņemts līdz ar Ministru kabineta lēmumu par ES fondu snieguma rezerves finansējuma izmantošanu⁷.

Būtisks priekšnosacījums sekmīgai ES fondu projektu īstenošanai – dot iespēju projektu īstenošanai (atsevišķām kategorijām) aizņemties līdzekļus no Valsts kases nacionālā līdzfinansējuma nodrošināšanai, tāpēc arī 2020. gada likums paredz nepieciešamo valsts budžeta aizdevumu limitu šī mērķa īstenošanai.

Kohēzijas politikas fondu līdzfinansētos projektus īsteno, finansējot tos no ministriju budžeta programmās plānotajiem valsts budžeta līdzekļiem. Saskaņā ar Eiropas Komisijas nosacījumiem Kohēzijas politikas fondu finansētajiem projektiem ir nepieciešams arī Latvijas nacionālais līdzfinansējums (ja nav paredzēti citi finansēšanas nosacījumi plānošanas dokumentos).

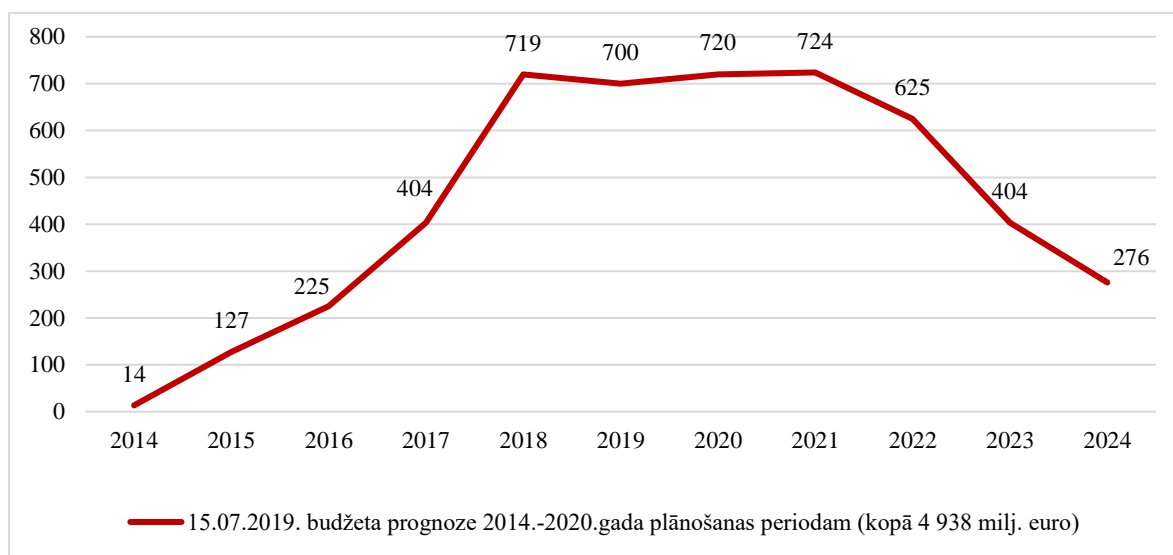
⁴ Informācija par normatīvajiem aktiem ir pieejama ES fondu tīmekļa vietnē <http://www.esfondi.lv> sadaļā – ES fondi 2014 – 2020 → Normatīvie akti: <http://www.esfondi.lv/normativie-akti>

⁵ Plāni, arī informācija par ieviešanas progresu ir pieejama ES fondu tīmekļa vietnē <http://www.esfondi.lv> sadaļā – ES fondi 2014 – 2020 → Ieviešana → Ieviešanas progress / Ieviešanas plāni un to izpilde: <https://www.esfondi.lv/2019.gads>

⁶ EK 2019. gada 16. augusta īstenošanas lēmums Nr. C(2019)6153 par darbības programmas starpposma mērķu sasniegšanu

⁷ Ministru kabineta 2019. gada 23. aprīļa sēdes protokollēmuma Nr. 21 23.§ “Informatīvais ziņojums “Par Kohēzijas politikas Eiropas Savienības fondu investīciju aktualitātēm līdz 2018. gada 31. decembrim un 2019. gada februāra ikmēneša operatīvā informācija”” 8. punkts. Pēc Ministru kabineta lēmuma 2019. gada pēdējā ceturksnī, rezerves finansējums 2020. gadā būs pieejams projektu īstenošanai.

Projektam, kuri 2020. gada valsts budžeta izstrādes laikā vēl nav apstiprināti, kā arī apstiprināto projektu pabeigšanai finansējumu rezervē atsevišķā resorā budžeta programmā 80.00.00 “Nesadalītais finansējums Eiropas Savienības politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai”⁸. Valsts budžeta izpildes gaitā minētie valsts budžeta finanšu resursi saskaņā ar ministriju līdzekļu pieprasījumiem un atbilstoši finanšu ministra rīkojumam tiks novirzīti projektu finansēšanai, avansu un veikto izdevumu atmaksām.



5.1. att. Kohēzijas politikas ES fondu izdevumu naudas plūsma ES fondu 2014. – 2020. gada⁹ plānošanas periodam, milj. euro

Ārvalstu finanšu palīdzība ietver arī Eiropas Ekonomikas zonas finanšu instrumenta un Norvēģijas finanšu instrumenta (turpmāk – EEZ/Norvēģijas finanšu instrumenti) finansējumu, ko donorvalstis (attiecīgi Norvēģija, Islande un Lihtenšteina) novirza ES jaunajām dalībvalstīm ekonomisko un sociālo atšķirību mazināšanai ES.

Latvijai jaunajā EEZ/Norvēģijas finanšu instrumentu 2014. – 2021. gada periodā no 2018. gada sākuma līdz 2025. gada vidum būs pieejami 85,4 milj. euro, sešu programmu īstenošanai, kuras administrēs nozares ministrijas (t.sk. Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra), Divpusējās sadarbības fondam, atbalstam (tehniskā palīdzība) vispārējai EEZ/Norvēģijas finanšu instrumentu vadībai un kontrolei un rezervei (nesadalītais finansējums).

Programmas tiek ieviestas tādās jomās kā¹⁰:

- 1) Starptautiskā policijas sadarbība un noziedzības apkarošana;
- 2) Korekcijas dienesti;
- 3) Pētniecība un izglītība;
- 4) Klimata pārmaiņu mazināšana, pielāgošanās tām un vide;
- 5) Uzņēmējdarbības attīstība, inovācijas un mazie un vidējie uzņēmumi;
- 6) Vietējā attīstība, nabadzības mazināšana un kultūras sadarbība.

⁸ Ministru kabineta 2018. gada 17. jūlija noteikumi Nr. 421 „Kārtība, kādā veic gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās apropriācijas izmaiņas”; <https://likumi.lv/ta/id/300437>

⁹ Ieguldījumi darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” īstenošanai

¹⁰ Detalizētāku informāciju par EEZ/Norvēģijas finanšu instrumentiem skatīt mājas lapās: www.eeagrants.lv un www.norwaygrants.lv.

Līdz 2019. gada beigām ir noslēgti četri programmu līgumi ar donorvalstīm, bet divās programmās līgumu izstrāde un saskaņošana ar donorvalstīm turpinās. Kā arī 2020. gadā turpināsies programmu un projektu ieviešanas tiesiskās bāzes izstrāde, lai attiecīgi varētu uzsākt projektu atlases un investīcijas. Līdz ar to šobrīd atbilstoši programmu ieviešanas progresam¹¹ EEZ/Norvēģijas finanšu instrumentu 2014. – 2021. gada perioda naudas plūsmas prognoze izdevumiem 2020. – 2022. gadam ir 65,3 milj. *euro*¹², proti, 2020. gadā 12,0 milj. *euro*, 2021. gadā 23,9 milj. *euro* un 2022. gadā 29,4 milj. *euro*.

5.1.3. Ministriju un citu centrālo valsts iestāžu maksimāli pieļaujamo izdevumu aprēķināšanas kārtība

Maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms sastāv no valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta bāzes izdevumiem un valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta attīstības izdevumiem. Aprēķinot minēto, Finanšu ministrija pamatojas uz spēkā esošo vidēja termiņa budžeta ietvara likumu, prognozēm par makroekonomisko attīstību, kā arī ievēro valstī noteiktos fiskālos nosacījumus.

Vidēja termiņa budžeta ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta sagatavošana tiek veikta atbilstoši Ministru kabineta apstiprinātajam to izstrādes un iesniegšanas grafikam.

Valsts budžeta izdevumu plānošanā sākotnēji tiek aprēķināti un saskaņoti bāzes izdevumi. Bāzes izdevumu aprēķinu un to sasaistes principus ar vidēja termiņa budžeta ietvara likumu nosaka Ministru kabineta 2012. gada 11. decembra noteikumi Nr. 867 “Kārtība, kādā nosakāms maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms un maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopējais apjoms katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam”. Tādējādi sākotnēji tiek noteikts nepieciešamais izdevumu apjoms, lai nodrošinātu valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī.

2019. gada 15. aprīlī, izskatot programmas projektu “Latvijas Stabilitātes programma 2019. – 2022. gadam”, Ministru kabinets, ņemot vērā uz to brīdi aktuālākās makroekonomiskās attīstības prognozes, lēma par sākotnējo fiskālās telpas apjomu nākamajiem trīs gadiem. Savukārt 2019. gada 20. augustā Ministru kabinetā tika apstiprināti ministriju un citu centrālo valsts iestāžu valsts budžeta bāzes izdevumi 2020., 2021. un 2022. gadam.

Ministru kabinetā 2019. gada 20. augustā tika izskatīts informatīvais ziņojums “Par makroekonomisko rādītāju, ieņēmumu un vispārējās valdības budžeta bilances prognozēm 2020. – 2022. gadā”, kurā tika apstiprināts vispārējās valdības budžeta strukturālā deficīta mērķis un pieņemts zināšanai indikatīvais fiskālās telpas apjoms 2020., 2021. un 2022. gadam. Tāpat Ministru kabinetā 2019. gada 20. augustā tika izskatīts un apstiprināts informatīvais ziņojums “Fiskālo risku deklarācija”, kā arī ielānāta fiskālā nodrošinājuma rezerve 2020., 2021. un 2022. gadam Fiskālas disciplīnas likumā paredzētajā minimālajā apjomā, t.i. 0,1% no IKP. Fiskālo risku savlaicīga apzināšana ļauj valsts pārvaldei īstenot tādu budžeta politiku un pasākumus, lai ierobežotu finanšu problēmu veidošanos. Fiskālā nodrošinājuma rezerve ir fiskālo risku vispārējās vadības kvantitatīvais rezultāts, un tās mērķis ir nodrošināt Ietvara likuma attiecīgajam gadam noteikto vispārējās valdības budžeta bilances plānoto līmeni nelielu makroekonomisko svārstību gadījumā un fiskālo risku izraisīto izdevumu segšanas gadījumā.

¹¹ Detalizētāku informāciju par EEZ/Norvēģijas finanšu instrumentu programmu progresu skatīt mājas lapu sadaļā – Programmas: <https://www.eeagrants.lv/?id=98> un <https://www.norwaygrants.lv/?id=98>

¹² Tai skaitā resorā budžeta programmā 80.00.00 “Nesadalītais finansējums Eiropas Savienības politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai” plānotais finansējums.

Atbilstoši labākajai starptautiskajai praksei izdevumu pārskatīšana ir kļuvusi par ikgadēju neatņemamu budžeta sagatavošanas sastāvdaļu, kuru nodrošina Finanšu ministrija. Izdevumu pārskatīšanas procesa rezultāta ieguvumus izjūt gan ministrijas, gan valsts pārvalde kopumā. Tiek apkopoti un analizēti priekšlikumi dažādu procesu (tai skaitā budžeta procesa) un sistēmu sakārtošanai, izstrādāti rīki budžeta skaidrošanai sabiedrībai, ieviesti jauni risinājumi, kas veicina līdzekļu ekonomiju, administratīvā sloga mazināšanu un palielina iestāžu darbības efektivitāti. 2019. gadā izdevumu pārskatīšana tika strukturēta trīs virzienos – nozaru finansēšanas politiku pārskatīšana, valsts budžeta programmu pārskatīšana un procesu un sistēmu pilnveidošana. 2019. gada izdevumu pārskatīšanā būtiska uzmanība tika pievērsta nozaru finansēšanas politiku pārskatīšanai, pārskatot izglītības un veselības nozaru izdevumus. Tika rasti kopsaucēji veiksmīgākai šo nozaru pārvaldībai, norādot uz iespējam efektīvizēt atsevišķus procesus. Veselības nozares izvērtējums sevī ietver analīzi par stacionārās veselības aprūpes finansēšanas efektivitāti. Savukārt Izglītības un zinātnes ministrijas pārraudzībā esošajās jomās analizēta vispārējā un augstākā izglītība, studējošo un studiju kreditēšana, kā arī zinātniskie institūti. Izdevumu pārskatīšanas rezultātā 2020. gadam izdevies konstatēt potenciālo resursu 93,7 milj. *euro* apmērā, no kuriem 48 milj. *euro* novirzāms kopējās fiskālās telpas uzlabošanai, savukārt 45,7 milj. *euro* ministriju noteiktajām prioritātēm. Potenciālais resursu apjoms 2021. gadam konstatēts 34,5 milj. *euro*.

Ministru kabineta 2019. gada 13. septembra ārkārtas sēdē tika izskatīts informatīvais ziņojums “Par fiskālo telpu palielinošiem pasākumiem un izdevumiem prioritārajiem pasākumiem valsts budžetam 2020., 2021. un 2022. gadam. Valdība apstiprināja 2020. gada fiskālo telpu 192,4 milj. *euro* apmērā. Savukārt 2021. gadā un 2022. gadā tā attiecīgi ir apstiprināta 183 milj. *euro* un 395,4 milj. *euro* apmērā. Finanšu ministrijai tika dots uzdevums apkopot Ministru kabineta 2019. gada 13. septembra sēdē atbalstītos prioritāros pasākumus, kā arī ministriju iesniegtos fiskāli neitrālos pasākumus, un iesniegt apstiprināšanai Ministru kabineta 2019. gada 17. septembra sēdē.

2019. gada 17. septembrī Ministru kabinets izskatīja Finanšu ministrijas sagatavotu informatīvo ziņojumu par prioritārajiem pasākumiem valsts budžetam 2020. gadam un ietvaram 2020. – 2022. gadam. Papildus nozaru prioritātēm nākamgad tiek piešķirti 174 milj. *euro*. Trešdaļa no papildus pārdalāmā finansējuma ir paredzēta veselības nozarei – mediķu algām un veselības nozares prioritātēm atvēlēti 50 milj. *euro*. Būtiska papildu sadalāmā finansējuma daļa 30,3 milj. *euro* apmērā piešķirta pedagogu atalgojumam un zinātnei (23 milj. *euro* – pedagogiem, 7,3 milj. *euro* – zinātnei). Tāpat nozīmīgs finansējums atvēlēts kultūras, iekšlietu sistēmas un tieslietu sistēmas darbinieku algām.

Finanšu ministrija, atbilstoši Ministru kabinetā apstiprinātajiem valsts budžeta bāzes izdevumiem 2020., 2021. un 2022. gadam, kā arī Ministru kabinetā pieņemtajiem lēmumiem un atbalstītajam papildu finansējumam prioritārajiem pasākumiem, sadarbībā ar ministrijām aprēķināja maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu apjomu 2020., 2021. un 2022. gadam un līdz 2019. gada 20. septembrim elektroniski nosūtīja ministrijām budžeta pieprasījumu sagatavošanai. Savukārt ministrijas līdz 2019. gada 26. septembrim sagatavoja un iesniedza Finanšu ministrijā valsts budžeta pieprasījumus 2020., 2021. un 2022. gadam, lai Finanšu ministrija sagatavotu un iesniegtu likumprojektu “Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam” (ar paskaidrojumiem, fiskālo risku deklarāciju, Fiskālās disciplīnas padomes fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojumu) un likumprojektu “Par valsts budžetu 2019. gadam” (ar paskaidrojumiem) izskatīšanai Ministru kabinetā.

2019. gada 11. oktobrī Ministru kabinetā tika atbalstīti likumprojekti “Par valsts budžetu 2020. gadam” un “Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam” un 2019. gada 14. novembrī abi minētie likumi tika pieņemti Saeimā.